

ЮРИДИЧНА КОНСТРУКЦІЯ ВИБОРЧИХ ПРАВ В КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ: ПИТАННЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Максакова Р.М.,
*доктор юридичних наук, професор,
в.о. завідувача кафедри конституційного,
адміністративного та трудового права
Національного університету «Запорізька політехніка»
ORCID: 0000-0002-1755-1234*

Максакова Р.М. Юридична конструкція виборчих прав в Конституції України: питання трансформації в умовах євроінтеграції.

Стаття присвячена визначенню змісту юридичної конструкції виборчих прав, яка закладена в текст Конституції України, а також питанням можливості її зміни в аспекті євроінтеграції України. Автор звертає увагу, що положення Розділу II Конституції України визначають різний склад суб'єктів реалізації політичних прав. При цьому конституційна юридична конструкція виборчих прав, зокрема визначення їх суб'єктів, визначає в їх переліку виключно громадян України як для реалізації права обирати, так і для реалізації права бути обраним. В статті наголошено, на помилковості припущень, які існують в наукових колах стосовно колізійного змісту положень ст. 140 і ст. 141 Конституції України за змістом яких допускаються судження, що суб'єктами виборчих прав на місцевих виборах можуть бути й іноземці, враховуючи застосування в згаданих статтях категорії “жителі”. Автор наголошує, що визначення положеннями Розділу XI Конституції України суб'єктами права голосу на місцевих виборах категорії “жителі” не означає можливість іноземців або осіб без громадянства брати участь у виборах, а означає, що суб'єктами виборчих прав на виборах до органів місцевого самоврядування є громадяни України, які є жителями відповідних територіальних громад де проводяться місцеві вибори. Цей висновок базується на твердженні, що юридичні конструкції передбачають розкриття істинного змісту правових явищ через системний аналіз норм Конституції, виходячи з загального й переходячи до особливого.

Між тим, в статті привертається увага до питання, що євроінтеграція України вимагає трансформації існуючої юридичної конструкції виборчих прав, зокрема одного з її елементів - суб'єктів виборчих прав на місцевих виборах. Зміни мають передбачати визнання суб'єктами виборчих прав не лише громадян України, а й іноземців (громадян ЄС). Такі трансформації можливі лише після проведення всеукраїнського референдуму предметом якого має бути питання зміни суб'єктного складу виборчих прав.

Ключові слова: виборчі права, Конституція України, місцеві вибори, політичні права, суб'єкти виборчих прав, євроінтеграція, юридична конструкція.

Maksakova R.M. Legal construction of electoral rights in the Constitution of Ukraine: issues of transformation in the context of European integration.

The article is devoted to determining the content of the legal construction of electoral rights, which is embedded in the text of the Constitution of Ukraine, as well as the issue of the possibility of its change in the aspect of Ukraine's European integration. The author draws attention to the fact that the provisions of Section II of the Constitution of Ukraine determine a different composition of subjects of the exercise of political rights. At the same time, the constitutional legal construction of electoral rights, in particular the definition of their subjects, determines in their list exclusively citizens of Ukraine both for the exercise of the right to vote and for the exercise of the right to be elected. The article emphasizes the fallacy of the assumptions that exist in academic circles regarding the conflicting content of the provisions of Art. 140 and Art. 141 of the Constitution of Ukraine, according to the content of which judgments are allowed that foreigners can also be subjects of electoral rights in local elections, taking

into account the use of the category «residents» in the mentioned articles. The author emphasizes that the definition of the provisions of Section XI of the Constitution of Ukraine as subjects of the right to vote in local elections of the category “residents” does not mean the possibility of foreigners or stateless persons to participate in the elections, but means that the subjects of electoral rights in elections to local self-government bodies are citizens of Ukraine who are residents of the relevant territorial communities where local elections are held. This conclusion is based on the assertion that legal constructions provide for the disclosure of the true content of legal phenomena through a systematic analysis of the norms of the Constitution, starting from the general and moving on to the specific.

Meanwhile, the article draws attention to the issue that Ukraine’s European integration requires the transformation of the existing legal construction of electoral rights, in particular one of its elements - subjects of electoral rights in local elections. The changes should provide for the recognition of not only citizens of Ukraine, but also foreigners (EU citizens) as subjects of electoral rights. Such transformations are possible only after an all-Ukrainian referendum is held, the subject of which should be the issue of changing the subject composition of electoral rights.

Key words: electoral rights, Constitution of Ukraine, local elections, political rights, subjects of electoral rights, European integration, legal construction.

Постановка проблеми. Проголошений в 2019 році в нормах Основного Закону європейський та євроатлантичний курс України став поштовхом до необхідності трансформації цілого ряду конституційно-правових відносин. Це проявляється в активній законопроектній роботі щодо реформування інституту громадянства; проведенні досліджень в сфері адаптації до європейських стандартів норм законодавства про право соціального захисту; не стали виключенням і політичні права, які досліджуються на предмет адаптації українського законодавства до чинної нормативно-правової бази ЄС, зокрема, в сфері реалізації виборчих прав та прав щодо членства в політичних партіях. Останнім часом реалізація євроінтеграційних процесів стала набирати обертів. Так, у першому півріччі 2022 року, Україна отримала статус країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу (ЄС). 28 лютого Україна подала заявку на членство в ЄС, 17 червня Європейська Комісія оприлюднила свій висновок щодо заявки України, а 23 червня Європейська Рада надала Україні статус кандидата на вступ до Європейського Союзу. 25 червня 2024 року офіційно розпочалися переговори про вступ до ЄС. Ці процеси актуалізували питання приведення виборчого законодавства України до вимог та стандартів ЄС, бо нові держави-члени ЄС (як і держави-засновниці ЄС) повинні дотримуватися Акту “Про вибори депутатів Європейського Парламенту шляхом загального прямого голосування” (далі – Акт про вибори) [1]. Положення Акту вимагають від держав-членів ЄС використовувати систему пропорційного представництва на виборах національних депутатів Європейського Парламенту. Акт також передбачає, що громадяни будь-якої держави-члена ЄС можуть голосувати і балотуватися на виборах до Європарламенту в будь-якій іншій державі-члені ЄС, в якій вони проживають. Право голосувати і балотуватися в якості кандидата в будь-якій державі-члені ЄС також поширюється на місцеві вибори. Заплановані на жовтень місяць 2025 року переговори щодо регіональної політики в аспекті євроінтеграційних процесів України актуалізували й питання імплементації в національне законодавство положень Конвенції Ради Європи про участь іноземців у суспільному житті на місцевому рівні (далі - Конвенція). При цьому, вихідні положення Акту про вибори та Конвенції входять в протиріччя з національною концепцією політичних прав, зокрема з виборчими правами (правом обирати та бути обраними), а також правом бути членом політичних партій, які визнаються лише за громадянами України. Означена проблематика не є новою для України, бо ще в 2002 році Рекомендацію 115 Конгреса Місцевих і регіональних влад Європи та його ж Резолюцію 141 підкреслювалося, що місцева демократія повинна передбачати участь усіх мешканців громади, а закордонні жителі, які легально та на тривалий період часу поселяються на території європейських держав, не повинні бути виключені з місцевого суспільного життя незалежно від країни їхнього походження [2, с. 4]. Але станом на сьогодні Україна так і не наважилась наблизитись до реалізації цих рекомендацій та трансформації їх у національне законодавство.

Мета дослідження. Виходячи з окресленого кола актуальних питань сьогодення за метою наукової статті було визначено – з’ясувати зміст юридичної конструкції виборчих прав, закладений в текст Конституції України та розглянути її на предмет можливості зміни в аспекті євроінтеграції України.

Стан опрацювання проблематики. Юридичні конструкції є актуальним предметом сучасних наукових досліджень теоретиків права, зокрема серед останніх слід звернути увагу на праці Лавренко Д.О., Наливайко Л.Р., Оніщенко Н.М., Суханова Д.С.. На рівні дисертаційних та монографічних досліджень питанням різних аспектів юридичних конструкцій присвячені праці А.О. Дутко, Н.Я. Лепіш. Виборчі права також є актуальним питанням яке здебільшого досліджується конституціоналістами. Зокрема, серед останніх, слід звернути увагу на роботи Гудзь Л.В., Константий О.В., Подорожної Т.С. та ін. Проблеми адаптації юридичних конструкцій в рамках інтеграції до європейського правового простору досліджували Гриценко І.С., Кулініч О.О., Луць В.В.. Юридичним конструкціям в умовах цифровізації присвячені праці Гетьман А.П., Скрипнюк О.В. Але поєднання проблематики виборчих прав в умовах євроінтеграції через категорію юридичних конструкцій ще не було предметом наукових досліджень.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, юридичні конструкції полегшують сприйняття та вивчення явищ правової дійсності, узагальнюють багатоманітність окремих випадків юридичної практики взагалі й практики реалізації виборчих прав зокрема.

Юридичні конструкції є способом впорядкування суспільних відносин і надання їм під час аналізу точності і чіткості. Вони дають можливість теоретично осмислити неоформлену масу феноменів з ціллю наступного розподілу їх в законах, у відповідності з чітко сформульованими ідеями. Юридичні конструкції дозволяють ідентифікувати і класифікувати юридичні явища шляхом визначення їх так званої юридичної природи [3, с. 15].

Юридичні конструкції – передбачені законом моделі (типові схеми) стійкої побудови нормативного матеріалу у вигляді системи взаємозалежних і внутрішньо єдиних елементів правового характеру (правомочностей, обов'язків, відповідальності, процедур), що забезпечують підтримку зв'язків між учасниками правовідносин. Юридичні конструкції надають змісту нормативно-правового акта логічної стрункості, зумовлюють послідовність його викладу, визначають зв'язок між нормами права, сприяють повному, чіткому врегулюванню тих чи інших суспільних відносин. Крім цього, конструкції сприяють концентрованому, стислому викладенню правового матеріалу [4, с. 20].

Отже, встановивши зміст конституційної юридичної конструкції виборчих прав можна зробити обґрунтований висновок щодо можливостей та шляхів зміни суб'єктного складу виборчих прав на місцевих виборах в умовах євроінтеграції відповідно до реального змісту закладеного в текст Основного Закону.

Дутко А. зазначає, що юридична конструкція є відображенням певної послідовності елементів правового явища. Це, на її думку, дає можливість логічно побудувати правовий матеріал, викласти його у певній послідовності, яка обумовлена типом зв'язку між елементами правового явища [5, с. 44]. Базуючись на визначених нею елементах юридичної конструкції можна запропонувати структуру юридичної конструкції виборчих прав. Так, юридична конструкція виборчих прав може бути представлена такими елементами: суб'єкти виборчих прав, об'єкти виборчих прав, права і обов'язки суб'єктів виборчих прав.

Основним питанням адаптації українського законодавства в сфері виборчого права виявилось питання суб'єктів виборчих прав, якими за національним законодавством можуть бути лише громадяни України. Тож з перелічених елементів юридичної конструкції виборчих прав ми виділимо для нашого дослідження найбільш проблематичний – суб'єктів виборчих прав і розглянемо цей елемент конструкції на предмет адаптації до норм і стандартів ЄС.

Виборче право є суб'єктивним політичним публічним правом яке проявляється (реалізується) в двох формах. Це право обирати (право голосу, активне виборче право) та право бути обраним (пасивне виборче право) до органів державної влади та місцевого самоврядування. Отже, говорячи про суб'єктів виборчих прав, слід звертати увагу про яку саме форму його реалізації йде мова. При цьому, визначальними для встановлення суб'єктів виборчих прав є положення ч. 1 ст. 38 Конституції України [6] нормами якої визначено, що громадяни мають право обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Аналізуючи положення Розділу II Конституції України можна зробити висновок про різний склад суб'єктів реалізації політичних прав.

Так, наприклад, 1) відповідно до ст. 38 і ст. 39 Конституції, право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також право збиратися

мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації мають громадяни. Тобто, суб'єктами реалізації зазначених політичних прав є виключно громадяни України; 2) відповідно до ст. 40 - право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів мають усі; а відповідно до ст. 34 право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань гарантується кожному. Тобто, суб'єктами реалізації цих прав є будь-яка людина (фізична особа) незалежно від її громадянства; 3) відповідно до ч. 2 ст. 26 право на притулок мають іноземці та особи без громадянства. Тобто, суб'єктами реалізації права на притулок є іноземці та особи без громадянства.

Отже, можна зробити висновок, що визначаючи суб'єктний склад політичних прав, в тому числі й виборчих, в Конституції України виділено такі категорії: 1) лише громадяни України (що в тексті Конституції закріплено за допомогою терміна “громадяни”); 2) будь-яка фізична особа ((незалежно від наявності стану громадянства України або іншої держави) (що в тексті Конституції прописано за допомогою термінів “усі”, “кожен”); 3) іноземці та 4) особи без громадянства. Тобто різні категорії конституційних політичних прав закріплюються за людьми виходячи з їх правового статусу.

Слід констатувати, що особливістю виборчих прав (права обирати та права бути обраним), як одного з видів політичних прав громадян України є те, що вони належать лише тим людям, які за правовим статусом є громадянами України. Базовим положенням про існування виборчих прав лише у громадян України є положення ч. 2 ст. 5 Конституції України якими визначено, що “носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ”. Рішенням Конституційного Суду України від 5 жовтня 2005 року № 6-рп/2005 [7] визначено, що ці положення треба розуміти так, що в Україні вся влада належить народові який здійснює цю владу зокрема й через вибори, тобто реалізуючі виборчі права. А ч. 1 Преамбули Конституції України містить визначення що народ – це громадяни України всіх національностей. Продовжуючі юридичну конструкцію визначення суб'єктів виборчих прав, положеннями ч. 1 ст. 70 Конституції України також встановлено, що право голосу мають громадяни України. Слід наголосити на тому, що юридичні конструкції передбачають визначення правових явищ від загального до особливого. Так от, зазначені конституційні положення є загальним і основним щодо визначення суб'єктів виборчих прав і визнають їх лише за категорією громадяни України.

Деталізація особливостей вимог до суб'єктів реалізації виборчих прав на окремих видах виборів в Україні, здійснена в положеннях окремих розділів Конституції. Так, відповідно до положень Розділу IV (ч. 2 і ч. 3 ст. 76) Конституції України, суб'єктами реалізації пасивних виборчих прав на парламентських виборах є громадяни України. На президентських виборах, відповідно до положень Розділу V (ч. 1 і ч. 2 ст. 103) Конституції України, суб'єктами реалізації як активних (права голосу) так і пасивних виборчих прав (права бути обраним) є лише громадяни України. Тобто всі зазначені вище положення Конституції України узгоджено і однозначно визначають, що суб'єктами виборчих прав є громадяни України.

Натомість, проблемним з точки зору тлумачення і праворозуміння, виявився елемент юридичної конструкції, щодо визначення суб'єктів виборчих прав на місцевих виборах, на відміну від президентських і парламентських виборів, де для всіх є чітко зрозумілою позиція конституцієдавця з приводу суб'єктів виборчих прав. Положеннями Конституції України щодо суб'єктів виборчих прав на місцевих виборах визначено не громадян України, а жителів територіальних громад. Такий висновок базується на положеннях ч. 1 ст. 140 Конституції нормами якої закріплене конституційне визначення місцевого самоврядування як право територіальної громади - жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста - самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Відповідно до ч. 1 ст. 141 Конституції України визначено: “До складу сільської, селищної, міської, районної, обласної ради входять депутати, які обираються жителями села, селища, міста, району, області...”. Виходячи з цього слід звернути увагу, що серед суб'єктів здійснення місцевого самоврядування зазначено не громадян України, а жителів. Категорія “жителі” вміщує в себе різних за правовим статусом людей – це можуть бути як громадяни України, так і іноземці, особи без громадянства, біженці. Враховуючи закріплений відповідно до положень Преамбули Конституції й ч. 3 ст. 102 Конституції України стратегічний курс держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, в наукових колах стала вестися дискусія щодо необ-

хідності імплементації положень Конвенції про участь іноземців у суспільному житті на місцевому рівні [8]. Відповідно до положень ст. 6 Конвенції проголошено, що кожна Сторона зобов'язується надати кожному постійному мешканцю-іноземцю право голосувати та висувати свою кандидатуру на виборах до органів місцевого самоврядування, якщо він задовольняє тим правовим вимогам, які пред'являються громадянам і, крім того, на законних підставах постійно мешкає у відповідній державі упродовж п'яти років, що передують виборам. У зв'язку з цим в суспільстві сформувались дві діаметрально протилежні думки щодо суб'єктів реалізації виборчих прав на місцевих виборах: частина вважає, що ними можуть бути виключно громадяни України, а інша частина (спираючись на положення Конституції про те, що в розділі XI Конституції України суб'єктами права голосу на місцевих виборах визначені жителі, та спираючись на рекомендації Конвенції про участь мешканців-іноземців в реалізації виборчих прав) – вважає, що суб'єктами реалізації виборчих прав на місцевих виборах можуть бути й іноземці, що є членами територіальних громад де проводяться місцеві вибори. Так, наприклад, Никорович Б. зазначає, що проаналізувавши зміст ст. 140 Конституції України, можна виявити конституційний парадокс, який полягає у питанні про визнання права на місцеве самоврядування за іноземцями. Дилема на його погляд полягає в тому, що іноземці та особи без громадянства визнаються членами територіальних громад, але не наділяються повним спектром прав й обов'язками її членів [9, с. 198].

Слід нагадати, що реалізація місцевого самоврядування здійснюється за допомогою різних політичних прав, а не лише виборчих прав. Пригадуючи зазначені нами вище положення Розділу II Конституції щодо визначення суб'єктного складу політичних прав, слід нагадати, що конституційно проголошені політичні права визнаються як за громадянами України, так і за іноземцями та особами без громадянства. Суб'єкт здійснення політичних прав залежить від того яке саме політичне право має бути реалізоване. Так от, виходячи з положень Розділів II і III Конституції України, серед інших політичних прав в системі місцевого самоврядування, виборчі права можуть бути реалізовані виключно громадянами України. Вирішення цього спірного питання, на наш погляд, є можливим саме через з'ясування змісту одного з елементів юридичної конструкції виборчих прав проголошених нормами Конституції України - суб'єктів виборчих прав. І як складовий елемент єдиної юридичної конструкції визначення суб'єктів виборчих прав його не можна розглядати виходячи зі змісту окремо взятої статті Конституції України (ст. 140 або ст. 141, які визначають в якості суб'єктів жителів) і на підставі цих положень робити висновок про допущення визнання за іноземцями виборчих прав або про колізійний зміст цих положень. Юридичні конструкції будь-яких правових явищ передбачають розкриття істинного змісту правових явищ через системний аналіз норм Конституції, виходячи з загального й переходячи до особливого. Лише в такий спосіб юридична конструкція щодо визначення суб'єктів реалізації виборчих прав (як активних, так і пасивних) буде відповідати її основним ознакам: буде повною і цілісною; буде мати послідовний, несуперечливий характер; не буде складати винятки із загальніших юридичних положень, та буде узгоджена з ними. Тому положення про особливості реалізації виборчих прав на місцевих виборах визначені в Розділі XI Конституції України мають базуватися на загальних (вихідних) юридичних положеннях, що визначені нормами Розділів I, II і III Конституції України й не суперечити їм. За таких умов можна буде стверджувати, що юридична конструкція виборчих прав в аспекті визначення одного з її елементів (суб'єктів виборчих прав) є правильною, а поточне законодавство, відповідає змісту юридичної конструкції виборчих прав, що закладена в текст Основного Закону.

Отже, повертаючись до питання визначення суб'єктів виборчих прав на місцевих виборах, слід зробити наступний висновок щодо змісту відповідного елементу юридичної конструкції. Як ми вже зазначали, вихідними (загальними) положеннями щодо визначення суб'єктів виборчих прав є положення Роділу I (ч. 2 ст. 5), Розділу II (ч. 1 ст. 38) та Розділу III (ч. 1 ст. 70) Конституції України якими чітко і однозначно передбачено, що суб'єктами виборчих прав в Україні є лише громадяни України. Визначення положеннями Розділу XI Конституції України суб'єктами права голосу на місцевих виборах категорії “жителі” не означає можливість іноземців або осіб без громадянства брати участь у виборах, а означає, що суб'єктами виборчих прав на виборах до органів місцевого самоврядування є громадяни України, які є жителями (членами) відповідних територіальних громад де проводяться місцеві вибори.

Отже, юридична конструкція виборчих прав на всіх виборах в Україні визначає суб'єктами виборчих прав лише громадян України.

В аспекті євроінтеграції в сфері виборчого права Україні рекомендовано взяти на себе зобов'язання внести зміни в цілий масив національного законодавства, в тому числі й до Конституції України [10, с. 112-120]. Зокрема запропоновано розглянути можливість внесення змін до ст. 38 та ст. 70 Конституції України. Цими змінами рекомендовано надати виборчі права громадянам ЄС на місцевих виборах в Україні. Слід також звернути увагу, що участь у деяких видах місцевих виборах безпосередньо пов'язана з членством в політичних партіях. Це стосується виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, районних у місті рад, а також депутатів міських, сільських, селищних рад (територіальних громад з кількістю виборців 10 тисяч і більше). Відповідно до положень ч. 2 ст. 192 Виборчого кодексу України [11] вибори до цих органів проводяться за пропорційною системою відкритих списків місцевих організацій політичних партій. У зв'язку з чим до рекомендацій щодо внесення змін до Конституції України додано й ст. 36 нормами якої станом на сьогодні право на об'єднання в політичні партії визнається лише за громадянами України. А для забезпечення участі іноземців в місцевих виборах що проводяться за пропорційною виборчою системою – слід внести й зміни в ст. 36 Основного Закону й цими змінами визначити суб'єктами права на об'єднання в політичні партії іноземців (громадян ЄС).

Слід нагадати, що положення ст. 70 Конституції України (зміни до якої рекомендовано внести в аспекті євроінтеграції) містяться в Розділі III Основного Закону. Положення Розділу III належать до переліку “особливо захищених” розділів Конституції, зміни до яких можуть бути внесені за ускладненою порівняно з іншими розділами процедурою, а затверджуються ці зміни всеукраїнським референдумом. Так, відповідно до ч. 1 ст. 156 Конституції “Законопроект про внесення змін до розділу I «Загальні засади», розділу III «Вибори. Референдум» і розділу XIII «Внесення змін до Конституції України» подається до Верховної Ради України Президентом України або не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України і, за умови його прийняття не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України, затверджується всеукраїнським референдумом, який призначається Президентом України”. Тобто імплементація положень Конвенції про участь іноземців у суспільному житті на місцевому рівні щодо зміни суб'єктів реалізації виборчих прав на місцевих виборах в Україні та визнання права голосу або права бути обраним на місцевих виборах за іноземцями, що є членами територіальної громади де проводяться місцеві вибори, є можливою лише після проведення всеукраїнського референдуму на якому буде прийняте рішення про внесення змін до Розділу III Конституції України.

Висновки. Виборчі права – це суб'єктивні політичні права громадян України обирати чи бути обраними до органів державної влади чи місцевого самоврядування. Конституційна юридична конструкція виборчих прав, зокрема визначення їх суб'єктів, визначає в їх переліку виключно громадян України як для реалізації права обирати, так і для реалізації права бути обраним.

Євроінтеграція Україні вимагає трансформації існуючої юридичної конструкції виборчих прав, зокрема одного з її елементів - суб'єктів виборчих прав. Зміни мають передбачати визнання суб'єктами виборчих прав не лише громадян України, а й іноземців (громадян ЄС). Такі трансформації можливі лише після внесення змін до цілого масиву поточного законодавства України, але в першу чергу вони вимагають внесення змін до ст. 36, ст. 38 і ст. 70 Конституції України. Положення ст. 70 Конституції України містяться в Розділі III Основного Закону, який відповідно до положень ч. 1 ст. 156 Конституції належить до “особливо захищених” розділів. Зміни до нього можуть бути внесені за ускладненою (порівняно з іншими розділами) процедурою, та затверджуються ці зміни всеукраїнським референдумом. Зважаючи на це слід констатувати, що процес трансформації існуючої юридичної конструкції виборчих прав в аспекті євроінтеграції можливий лише після проведення всеукраїнського референдуму предметом якого має бути питання зміни суб'єктного складу виборчих прав.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Акт “Про вибори депутатів Європейського Парламенту шляхом загального прямого голосування” 1976 року. EUR-Lex. Доступ до права Європейського Союзу : [Інтернет-портал]. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A01976X1008%2801%29-20020923>. (дата звернення: 12.03.2025).

2. Виборчі права на місцевому рівні як елемент успішної довгострокової інтеграції мігрантів та внутрішньо переміщених осіб (ВПО) у муніципалітетах та регіонах Європи: Звіт CG35(2018)17final 7 листопада 2018 року. URL: <https://rm.coe.int/-1-epp-cce-/1680925de0>.
3. Бойко Г.І. Юридична конструкція як особлива процедура правотворчості. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Серія ПРАВО. Випуск 27. Том 1, с. 15–18, с. 17.
4. Пасічна О.І. Навчальний посібник з дисципліни «Законотворчість, нормотворчість та правореалізація» для студентів спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування. – Полтава: ПолтНТУ, 2019. – 113 с.
5. Дутко А.О. Юридичні конструкції та їх використання в законотворчій практиці України: Монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. 176 с.
6. Конституція України: Закон України 28 червня 1996 року. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.03.2025).
7. Рішення Конституційного Суду України від 5 жовтня 2005 року № 6-рп/2005 (справа про здійснення влади народом). Конституційний Суд України. URL: <https://ccu.gov.ua/docs/517>.
8. Конвенція про участь іноземців у суспільному житті на місцевому рівні, Страсбург, 5 лютого 1992 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_318#Text.
9. Никорович Б. Окремі аспекти закріплення за іноземцями та особами без громадянства виборчих прав у вітчизняному законодавстві. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 12. С. 197–200.
10. Рекомендації в контексті вступу України до ЄС: Законодавство ЄС про вибори та зобов'язання України / Мануель Воллі, Гаральд Гартвіг Єспен, Сергій Савелій. URL: <https://www.ifesukraine.org/wp-content/uploads/2024/01/zakonodavstvo-eu-pro-vybory-ta-zabovuyazannia-ukrainy.pdf>.
11. Виборчий кодекс України від 19 грудня 2019 року № 396-ІХ. Верховна Рада Україн. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text> (дата звернення: 25.03.2025).